

Riscuri și amenințări potențiale la adresa securității internaționale

Potential risks and threats to international security

Iurie RICHICINSCHI,
doctor în drept, lector universitar,
Academia de Administrare Publică

SUMMARY

Today we can ascertain with certainty that in the early part of the 21st century, the challenges addressed to the current security environment tend to become increasingly diffuse, less predictable and multidimensional, being both a feature of external security, as well as an internal one and, of course, becoming an indispensable part of security policies and strategies. Therefore, the need for international cooperation as a foundation for the stability of the security environment has increased. It should provide a sense of trust and peace by ensuring the absence of danger both for the individual and for the community to which he belongs.

Keywords: security, security environment, risks and threats, conflicts, terrorism, organized crime, weapon of mass destruction.

REZUMAT

Astăzi, putem afirma cu certitudine că, la începutul secolului al XXI-lea, provocările la adresa mediului actual de securitate tind să devină din ce în ce mai difuze, puțin predictibile și multidimensionale, constituind atât o caracteristică externă a securității cât și una internă și, desigur, devenind parte componentă indispensabilă a politicilor și strategiilor de securitate. Din aceste considerente, a crescut necesitatea de cooperare internațională ca fundament pentru asigurarea stabilității mediului de securitate care trebuie să asigure sentimentul de încredere și de liniște, prin garantarea absenței oricărui pericol, atât pentru individ cât și pentru comunitatea din care acesta face parte [2, p.1].

Cuvinte-cheie: securitate, mediu de securitate, riscuri și amenințări, conflicte, terorism, crimă organizată, armă de distrugere în masă.

Transformările mediului de securitate au fost marcate de începutul secolului al XXI-lea, iar momentul care reprezintă reperul în istoria lumii referitoare la securitate, în mod evident, potrivit opiniilor multor specialiști, a fost atacul terorist de la New York din 11 septembrie 2001. De la acest eveniment, mondializarea interesului de securitate, adică de globalizare a securității, a căpătat o importanță vizibil crescută, dar și noi abor-

dări la nivelul tuturor organismelor internaționale [10, p.108].

Din perspectiva unui mediu internațional de securitate caracterizat de o complexitate crescândă, comunitatea internațională nu pare a fi în prezent amenințată de conflicte de tip clasic, constând în atacuri armate pe scară largă, în schimb o serie de alte noi amenințări se profilează la orizont, fiecare dintre ele fiind greu predictibile și re-

lativ difuze, ceea ce le face, într-un fel, mult mai greu de contracarat, în condițiile unei ștergeri a granițelor, dintre amenințările cu caracter intern și cele cu caracter extern.

Riscurile, pericolele și amenințările au fost permanent prezente în relațiile dintre oameni. Mai mult ca atât, pe parcurs, acestea și-au perfecționat formele și metodele specifice și s-au aflat la baza cauzelor nenumăratelor stări conflictuale care au umbrat evoluția societății omenеști. Toate aceste vulnerabilități sunt clasificate în dependență de probabilitatea și timpul producerii, precum și nemijlocit de impactul acestora asupra securității, fiind aranjate în următoarea ordine, de la inferior la superior: risc; pericol; amenințare [1, p. 5, 8]. Toate luate împreună, în perioada ultimelor două decenii și jumătate, s-au transformat în serioase provocări la adresa securității nu numai a statelor, dar și a regiunilor și chiar a lumii.

Amenințările, conform anumitor autori, pot fi definite în raport cu riscurile, ca fiind, de fapt, factori de risc ce evoluează către concret, către existența reală, iar într-un anumit context sau mediu favorabil, capătă direcție și intenție [5, p. 9]. Din perspectiva teoretică, acești factori de risc, ce produc un impact asupra sistemului de securitate, pot fi clasificați în funcție de domeniile de activitate, entitățile comunitare și religioase, aria geografică, de timp, volum, importanță, interes, gravitate și probabilitate.

Luând în considerare domeniile de reflectare, acestea pot fi economice, politice, informaționale, sociale, culturale, ecologice, tehnologice, militare etc. Din punctul de vedere al criteriului entităților comunitare și religioase, riscurile pot fi clasificate ca fiind etnice și religioase. Conform criteriului temporal, acestea se clasifică în prezente, viitoare (imEDIATE, apropiate, pe termen mediu și pe termen lung) și permanente. Sub aspect spațial, acestea pot fi cosmice, interne și externe, din categoria celor din urmă făcând parte riscurile globale și zona-

le. Riscurile, analizate din punctul de vedere al volumului acestora, pot fi clasificate în mici, mari și foarte mari. Caracterul riscurilor denotă un anumit nivel al importanței acestora, care variază în funcție de o multitudine de factori. Astfel, putem menționa, conform acestui criteriu, riscuri vitale, importante și foarte importante. Examinând riscurile din punctul de vedere al probabilității producerii acestora, deducem că riscurile se structurează în sigure (asumate), previzibile (potențiale și probabile) și imprevizibile [5, p.11].

Conform experților în materie de securitate, printre cele mai stringente provocări contemporane la adresa mediului internațional de securitate pot fi enumerate mai multe, dintre care, în primul rând, **amenințările ce derivă din procesele globalizării.**

Globalizarea este fenomenul cu cea mai puternică dezvoltare la nivel mondial și cu efect negativ asupra mediului contemporan de securitate, care a cunoscut o amploare deosebită după Războiul Rece, când s-a produs ruperea barierelor ideologice, culturale, politice, economice și tehnologice dintre Vest și Est, dar și expansiunea principiilor de liberalizare a pieței de capital [7, p.11, 12].

Globalizarea, prin procesele care le incumbă și, pentru viitor, va genera tensiuni multiple care vor influența, nu întotdeauna pozitiv, mediul internațional de securitate. Fragmentarea și integrarea, localizarea și internaționalizarea, centralizarea și decentralizarea sunt doar câteva dintre situațiile care pot genera insecuritate. Astfel că globalizarea nu este numai un drum direct și ușor către pace și stabilitate, fenomenul în derulare putând crea și multe momente care să amenințe securitatea existentă la anumite niveluri și perioade de timp [1, p.10].

Globalizarea este un catalizator al multor provocări, iar efectele sale se resimt pentru că au adus în centrul atenției comunității

internaționale probleme precum armele convenționale, corupția, comunicațiile, asistența pentru dezvoltare, finanțele globale, comerțul internațional, conflictele interstatale, sănătatea, drepturile omului, comunicarea globală, conservarea naturii, armele nucleare, biologice și chimice, poluarea, refugiații, migrația, traficul de ființe umane, traficul de droguri, crima organizată transfrontalieră și, nu în ultimul rând, terorismul. Toate aceste amenințări transnaționale, profitând de permeabilitatea frontierelor, și-au majorat șansele de a se propaga la scară planeară, generând noi amenințări, care se configurează cu o viteză și o reacție nemai-pomenită. Datorită procesului de globalizare, acestea se transformă în vulnerabilități de o nouă dimensiune, astfel încât este greu de determinat dacă provin de la actori statali sau nonstatali [3, p.131].

Se creează un nou context de manifestare a puterii deținute de state. Instituțiile regionale și internaționale, guvernele locale și actorii nonstatali, în special marile corporații transnaționale și unele organizații nonguvernamentale, vor face uz de instrumentele globalizării pentru a lupta împotriva monopolului statelor-națiune asupra puterii. Globalizarea, manifestată prin accentuarea interdependențelor multiple dintre state, precum și prin liberalizarea fluxurilor mondiale de mărfuri, servicii, capital și informații, a făcut ca riscurile interne și externe să se poată genera și potența în mod reciproc. Pe fundalul unei creșteri a gradului de complexitate și de impredictibilitate al amenințărilor internaționale, îmbunătățirea mediului de securitate internațional impune ca măsurile interne de management al crizelor să fie mai bine coordonate, iar schimbul de informații strategice între statele implicate să se producă în timp real [9, p. 3].

Globalizarea surselor de amenințare determină, în cele din urmă, noua natură a conflictelor, care sunt mai degrabă amenințări la adresa informațiilor și mediului înconjurător decât conflicte pur militare. Lupta

pentru resursele planetei, care sunt din ce în ce mai limitate, conduce la conturarea intereselor celor mai puternice națiuni, astfel încât și în mileniul al treilea statele slabe trebuie să se supună celor puternice, omenirea trebuind să suporte consecințele propriilor acțiuni [3, p.131].

Dacă mecanismele și instituțiile internaționale existente, până la realizarea unei globalizări depline, vor acționa asimetric, iar aranjamentele de securitate vor rămâne și mai departe atât insuficiente cât și vulnerabile la toate schimbările mediului internațional, atunci dezvoltarea unor noi structuri de securitate va impune întărirea instrumentelor de cooperare regională pentru a reduce sau chiar a anula amenințările existente și a le preveni pe cele în curs de apariție. Din această perspectivă, alianțele și înțelegerile regionale vor rămâne trăsături ale politicii internaționale viitoare, chiar dacă ele se vor adapta noilor circumstanțe [6, p. 21].

Amenințările terorismului internațional sunt o altă provocare majoră a mediului contemporan de securitate, care a devenit principala amenințare a lumii civilizate după evenimentele din 11 septembrie 2001. Anume perioada de după 2001 a fost diferită de cea anterioară și prin faptul că principalul fenomen în planul securității, contracararea terorismului, a cuprins întreaga lume, a devenit o preocupare majoră pentru toate statele democratice și a produs schimbări profunde în cadrul mediului de securitate.

Deși este greu de acceptat de către lumea civilizată, fenomenul terorist, care este unul dintre cele mai complexe și, totodată, cele mai complicate fenomene ale lumii contemporane cu influențe accentuate asupra mediului de securitate, a devenit o realitate cu implicații globale greu de prevenit și gestionat. El nu se mai prezintă doar ca un gest criminal mărunț produs în disperare de cauză la o anumită evoluție a sistemului social. Acum el s-a consacrat ca o acțiune îndreptată împotriva ordinii de drept, deose-

bit de violență, desfășurată în afara și contra normelor internaționale. Cu ajutorul mijloacelor militare și bazându-se pe elemente de război psihologic, terorismul urmărește obținerea unor avantaje exclusiv sectare, prevalându-se de așa-zisele percepțe religioase, caută să oprească cursul firesc al societății omenesti spre libertate și prosperitate.

Momentul crucial care a schimbat lumea după 11 septembrie 2001 îl constituie nu atacurile în sine, ci decizia SUA de a declanșa o campanie militară fără precedent, la nivel global, împotriva terorismului internațional. Războiul global împotriva terorismului a generat conotații la nivel planetar, a divizat lumea în state civilizate și state care sprijină terorismul, a alimentat conflictul între valorile occidentale și cele ale lumii musulmane, a extins la scară planetară spațiul de manifestare a amenințărilor teroriste, a condus la radicalizarea adepților islamului, a condus la creșterea numărului organizațiilor teroriste și a membrilor acestora, a dezvoltat fără precedent fenomenul insurgenței [7, p.134].

Reacția comunității internaționale împotriva terorismului care, astăzi, reprezintă o amenințare majoră, cuprinde întreaga gamă de acțiuni precum cele politice, diplomatice, economice și, bineînțeles, militare, care sunt îndreptate atât asupra cauzelor, cât, mai ales, asupra efectelor. Amenințarea teroristă cu grad mare de pericolozitate mai persistă, iar atacurile care s-au produs recent în Europa nu sunt doar o întâmplare, ci o amenințare direcționată spre securitatea altor state naționale.

Amenințările proliferării armelor au constituit întotdeauna o preocupare prioritară pentru organisme internaționale cu atribuții în domeniul securității. Asocierea însă, în ultimul timp, cu actorii statali sau nonstatali care sprijină sau practică terorismul a promovat fenomenul în fruntea listei provocărilor mediului contemporan de securitate.

Cu adevărat, proliferarea armelor, în special a celor de distrugere în masă, reprezintă o altă amenințare contemporană serioasă la adresa păcii și securității țărilor și popoarelor lumii. Anume riscurile deosebite, determinate de acest tip de amenințare, rezidă din faptul că, prin intermediul armelor de distrugere în masă, un grup criminal sau terorist de cele mai mici dimensiuni poate provoca pierderi care anterior nu puteau fi cauzate decât de armate ale unor state naționale [9, p. 3].

În contextul actual, armele de distrugere în masă (ADM) și sistemele de armament convențional ultramodern pot constitui o amenințare majoră la adresa securității internaționale, dacă ajung în posesia unor actori statali precum Coreea de Nord sau Iranul, care le-ar putea utiliza împotriva lumii civilizate. Deși proliferarea este susținută de un număr restrâns de state și actori nonstatali, aceasta reprezintă un pericol real prin diseminarea tehnologiilor și informațiilor, pentru faptul că statele proliferatoare se pot ajuta între ele.

La ora actuală, principala preocupare a comunității internaționale în domeniul proliferării armelor nucleare o reprezintă totuși așa-zisul dosar nuclear iranian, precum și politica nucleară nord-coreeană, care are la bază lipsa de transparență din partea autorităților acestor state de a raporta către Agenția Internațională pentru Energie Atomică (AIEA) date relevante cu privire la procesul de îmbogățire a uraniului, care poate fi utilizat atât în calitate de combustibil pentru centralele nucleare cât și în industria militară pentru a produce arme nucleare [7, p.137, 138].

Amenințările crimei organizate reprezintă o realitate la adresa securității naționale a multor state, precum și la adresa securității internaționale, deoarece organizațiile criminale și-au extins puterea și influența prin creșterea traficului ilegal de persoane, bunuri, armament, droguri, bani, astfel bu-

getul acestor organizații devenind adesea mai mare decât cel al guvernelor care se confruntă cu acestea.

Transformările din economia globală și politica internațională de după Războiul Rece au dat un impuls puternic activității criminale și au consolidat organizațiile acesteia. Mai mult decât atât, activitatea acestor organizații criminale a căpătat un caracter transfrontalier, prin utilizarea regulilor de management specifice companiilor multinaționale, prin stabilirea unor relații cu oficialități și lideri politici corupți, prin alianțe strategice cu alte rețele criminale și, prin urmare, aceste organizații au devenit foarte puternice punând în pericol funcționarea și legitimitatea aparatului de stat din unele țări [10, p.112].

Crima organizată amenință lumea în care trăim prin traficul de droguri, traficul de ființe umane, imigrația ilegală și traficul ilegal de arme mici ș. a., iar legăturile dintre terorismul internațional și crima organizată au devenit evidente. Mai mult decât atât, existența unor structuri statale slabe în unele părți ale globului (Somalia, Liberia, Afganistan, Bosnia și Herțegovina, Serbia și Muntenegru, Kosovo etc.), caracterizate de conflictele civile și accesul la arme au determinat, la fel, amplificarea și întărirea pozițiilor crimei organizate [9, p. 3].

Criminalitatea transfrontalieră asigură controlul la nivel politic, prin intermediul finanțării campaniilor electorale și prin corupție. Specialiștii estimează drept o principală amenințare la adresa actualei securități unificarea a trei piloni la nivel mondial, precum: traficul ilicit de ființe umane, arme, materiale strategice, droguri sau țigări; criminalitatea și spălarea de bani în economia tenebră și terorismul. Prezența și acțiunea concentrată a acestora amenință să preia controlul în multe locuri din lume.

Privită la scară planetary, infraționalitatea transfrontalieră ar putea deveni instrument politic și vector de dominație și control pe areale importante. Astfel, combate-

rea unei asemenea amenințări poate începe cu determinarea criminalilor să renunțe la acțiunile lor și, folosind întregul arsenal de metode aflat la dispoziția comunității internaționale, readucerea la respect față de ordinea mondială [1, p.18].

Amenințările de natură etnică și religioasă. Deși numărul și amploarea conflictelor care au la origine dispute teritoriale a scăzut, s-au amplificat și diversificat modalitățile de rezolvare prin forță a divergențelor de natură etnică și religioasă [4, p. 7]. Recrudescența fenomenelor etnice și religioase are multiple conotații istorice, culturale și economice. Spre deosebire de mișcările etnice, mișcările religioase extremiste tind să aibă caracter universal, considerând că opiniile pe care le exprimă trebuie să fie însușite de toți credincioșii propriei religii. Deci există tendința de a transfera astfel propria opinie despre legitimitate din sfera ideatică spre motivația unor acțiuni politice.

Aceste mișcări extremiste au caracter exclusivist și resping orice opțiuni contrare celor pe care le promovează, atât cele teologice cât și cele politice sau în legătură cu ordinea socială. În plan practic, aceasta înseamnă că în societățile în care asemenea opinii sunt predominante, orice individ care nu este un adept sau un credincios este considerat un cetățean de altă categorie. În plus, ele au un caracter militant activ, utilizând cu ușurință mijloace coercitive.

Deși mișcările religioase extremiste militante nu constituie singurul actor nonstatal ale cărui activități contribuie la propagarea și exacerbarea violenței, mulți experți consideră că ele au tendința să stimuleze anumite tipuri de activități internaționale destabilizatoare. Astfel, se evidențiază tendința unor grupuri etnice sau a unor grupări religioase de a revendica teritorii într-o zonă adiacentă, care în unele cazuri a fost pierdută în favoarea unui alt stat care o deține în prezent. Evident că, pentru a realiza un asemenea obiectiv, de cele mai multe ori, este utilizată forța armată [7, p.138, 139].

Amploarea acestor amenințări, în ultimele două decenii și jumătate, a demonstrat că lumea modernă nu dispune de suficiente mijloacele necesare gestionării unor conflicte care au la bază divergențe pe teme etnice sau religioase. În această perioadă, s-a intensificat conflictul arabo-israelian, s-au produs conflicte în unele state din Africa, au izbucnit conflictele interetnice din fostul spațiu iugoslav, în unele republici din fosta URSS, sunt în derulare conflictele în Orientul Apropiat și Mijlociu, inclusiv recentul conflict din Ucraina, iar violențele generate de exacerbarea radicalismului islamic au cunoscut o dezvoltare fără precedent.

Amenințările expansiunii demografice și altor probleme la adresa individului. Problemele majore ale populației, cum ar fi sărăcia, foametea, degradarea educației, bolile și epidemiile contagioase s-au intensificat în anumite zone ale lumii, în pofida evoluției științei, a dezvoltării tehnologice și a eforturilor comunității internaționale de a le soluționa.

Principala problemă a globului este tendința de creștere ritmică a populației, care se manifestă cu pregnanță în China, India, Asia de Sud-Est, Orientul Apropiat și Mijlociu. Până spre 2050, actuala populație, de 7 miliarde de locuitori, probabil că se va dubla. Asia va rămâne cea mai populată zonă a lumii, în timp ce populația Africii, conform prognozelor, se va tripla, ajungând la 3,6 miliarde în 2100. Expansiunea demografică cu urmări economice, șocuri politice și militare, se intersectează cu îmbătrânirea și reducerea populației în Federația Rusă și chiar în SUA și UE, iar suprapopularea unor țări și regiuni, coroborată cu accentuarea sărăciei în spațiile respective, alimentează valurile de imigranți ce amenință să inunde, nu numai statele UE, dar și SUA.

Riscurile biologice, deseori subestimate, sunt extrem de agresive. Previziunile experților identifică riscuri biologice noi și tot mai numeroase, dezvoltând în progresie pericolul la adresa mediului de securitate. Cele

mai emergente riscuri se referă la epidemiile globale cu agenți patogeni contagioși noi, a căror viteză și amploare de răspândire pe plan mondial este de câteva ore și care pot declanșa oricând o pandemie, iar deșeurile, de la cele mai simple, rezultate din activitatea cotidiană socială, până la cele deosebit de toxice atât din punctul de vedere al conținutului, cât și al volumului enorm pe care-l necesită pentru depozitare, dar și pentru neutralizare, extind zona de alarmă pentru modificarea dimensiunii mediului de securitate al secolului al XXI-lea [8, p.155].

Dacă ne referim la **amenințările conflictelor regionale**, atunci acestea subminează fundamentele securității și stabilității în zonă sau regiune și creează precondiții pentru terorism și crimă organizată, precum și distrugerea speranței și disperarea care pot contribui indirect la proliferarea armei de distrugere în masă.

Conflictul presupune confruntarea între diverse grupuri sociale, societăți sau state în tendința de a realiza interesele contradictorii și, în acest sens, izbucnirea acestora este o realitate, cu care ne confruntăm. Impactul conflictelor este unul dezastruos pentru că provoacă dezordine și destabilizare, societatea care-i antrenată nu este capabilă să asigure pacea și ordinea socială, confruntările sunt violente și deseori se aplică forța.

Ca și consecințe ale conflictelor sunt considerate pierderile morale, materiale sau chiar umane în proporții mari, care pun în pericol viața și sănătatea oamenilor, periclitizează luarea unor decizii urgente și de însemnătate deosebită și care pot genera instabilitate în regiune. Viitorul apropiat ne trimite mesaje că mediul de securitate ar putea fi perturbat, dacă dimensiunea conflictelor se va extinde în Cosmos, căci de multă vreme deja, sisteme extrem de evaluate utilizate în cele mai diverse scopuri ale comunității umane, reprezintă legătura cu Planeta, inevitabil cu riscurile și amenințările la adresa acesteia [8, p.155].

În final, vom menționa că labilitatea pe-

rioadei de tranziție, pe care o parcurgem până la realizarea unui sistem de securitate stabil, se va răsfrânge și asupra următorilor ani. Motoarele principale ale instabilității vor rămâne aceleași, iar instrumentele, pregătirea, bugetele disponibile, cooperarea între agenții apar astfel nu numai ca insuficiente, dar uneori inadecvate față de riscurile vechi și noile provocări la adresa securității naționale și internaționale. Chiar și amestecul de politici și strategii incoerente și ezitante în domeniul securității, propuse și dezvoltate de actorii internaționali și instituțiile specializate, nu va putea modifica în bine aspectul actual al mediului de securitate.

Dacă nu vor apărea condiții și circumstanțe sau o concentrare de putere realizată pe baza înțelegerii dintre statele lumii care să diminueze sursele de instabilitate existente, trendul ordinii mondiale nu va con-

duce către o lume mai sigură. De aceea, factorii de decizie, atât civili cât și militari, din sectorul de securitate sunt chemați să dea răspuns noilor provocări care, mai mult ca oricând și, în primul rând, cele asimetrice, nonclasice se cer a fi combătute printr-o cooperare flexibilă, multilaterală, echilibrată și consecventă între instituții și state, care să includă măsuri vizând eliminarea progresivă a cauzelor producerii lor [9, p. 3].

Drept urmare, viitoarea agendă ar trebui să fie fundamentată pe noi modalități de abordare a riscurilor asimetrice și neconvenționale, înglobând noi tipuri de solidaritate internațională în care interesele și obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională, bazată pe forme de acțiune conjugată ale tuturor celor care împărtășesc interesele și valorile comune.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandrescu G. Amenințări la adresa securității. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2004.
2. Boroș G. Aspecte specifice ale noului mediu de securitate la nivel global. <http://www.lumeamilitara.ro/index.php?mod=articol&idart=60&numar=1/2011§iune=Azimut%2021> (vizitat la 19.09.2016).
3. Ciobanu M. Vulnerabilități, riscuri și amenințări la adresa securității mondiale la început de mileniu (I). Revista Constelații leșene, anul III, nr. 1 (9), martie 2008. Iași: Ed. Organizația de Tineret a Despărțământului ASTRA „Mihail Kogălniceanu”, 2008.
4. Dinu M., Alexandrescu G. Surse de instabilitate. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2004.
5. Dolghin N. Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2004.
6. Flanagan S., Frost E., Kugler R. Challenges of the Global Century. Report of the Project on Globalisation and National Security. Washington D.C: Ed. Institute for National Strategic Studies, 2001.
7. Ioniță L. Provocări la adresa mediului contemporan de securitate. Materialele conferinței științifice internaționale din 22-23 noiembrie 2012. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2012.
8. Rugină G. Redimensionarea mediului de securitate. Sesiunea anuală de comunicări științifice. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2010.
9. http://beta.ier.ro/documente/formare/Securitate_si_aparare.pdf (vizitat la 15.09.2016).
10. <http://www.spodas.ro/revista/index.php/revista/article/viewFile/179/178> (vizitat la 03.10.2016).

Prezentat: 13 octombrie 2016.

E-mail: iu.richicinschi@spps.md